פגישה זו יכלה להתקיים לפני 11 שנה — אך לא נערכה. מדוע?

ד פשע שזפה לשם "עסק ביש" עודנו מסעיר את המדינה. הוא סלע־המחלוקת העיקרי בין דויד בן־גוריון ולוי אשכול, בין המערך ורפ"י.

אך פשע זה, שקיפח חיי־אדם, הוא כאין וכאפס לעומת עסק־הביש האמיתי של 1954. זהו פשע היסטורי, העלול לקבוע את גורלו של הדור.

אילו היה קיים בית־משפט לפשעים מסוג זה, היה מוגש בו השבוע כתב־האישום הבא:

הנאשמים: (1) דויד בן־גוריון, אז השליח מאחורי הקלעים.

(2) משה שרת ז"ל, אז ראש־הממשלה ושר־החוץ.

(3) ראובן שילוח ז"ל, אז האחראי הבלעדי לכל העניינים הערביים במשלת ישראל.

(4) כל חברי ממשלת ישראל דאז, ובכללם שר־הבטחון פנחס לבון ו־שר־האוצר לוי אשכול.

(5) משה דיין, אז רמטכ"ל צה"ל.

העבירה: סיכול בזדון של סיכוי לשלום ישראלי־ערבי, ויצירת מצב שהוביל למלחמת־סיני ולאפשרות של מלחמות נוספות, תוך הקרבת חייהם של מאות ואלפי אזרחים ישראליים.

פרטי האישום: בזאת שבשנים 1954/55, מיד אחרי התבססות גמאל עבד־אל־נאצר בשלטון במצריים, פעלו הנאשמים, במשותף ובנפרד, לחדיית יוזמת־שלום מצ־

מ. שרת מגיב: "לא היה ולא נברא"

"לא היה זלא נברא" — זו היתה תגובת ח"כ משה שרת, בשיחה עם סופר "הארץ" בתל־אביב אתמול, על כתבה שפורסמה ב"העולם הזה", כי שגריר הודי בצרפת, מר סרדר פאניקאר, טען שעבדול נאצר קיים, כ־שנתיים לפני מבצע סיני, מגע עם מר משה שרת, וכי לשרת אף הוצע — פעמיים — להפגש עם נאצר, אלא ש־הוא סרב.

הכחשת שרת („הארץ" 12.2.59)
תחבולה ישראלית

רית, בניגוד לאינטרס ההיסטורי של ה־מדינה, ולסובת אינטרסים של מעצמות זרות. התביעה היתה מזמינה כמה וכמה עדים. ביניהם, כעד־המלך: חבר הפרלמנט ה־בריטי, מוריס אורבך.

★ ★ ★

"לא היה ולא נברא!"

כ מיממך ראשון יכול היה התובע ב־משפט זה להגיש את גליון העולם הזה 1115, מלפני שש שנים. הוא הכיל גילוי סנסציוני של אורי אבנרי.

אחרי שורה של שיחות עם אנשי־מדינה, השגריר ההודי (לשעבר) בקאהיר, אישים צרפתיים ואישים ערביים, קבע ה־עורך: בשנת 1954 הביע גמאל עבד־אל־נאצר, באמצעות שליחים שונים, נכונות להיפגש פנים־אל־פנים עם ראש ממשלת ישראל, משה שרת, לשם השגת הסדר. שרת קיים מגעים, סירב לבסוף להיענות להזמנה. סיבותו הפורמלית: בינתיים נתלו שני יהודים בקאהיר, שנמצאו אשמים ב־ריגול ובחבלה.

השליט המיצרי חזר על ההזמנה כ־עבור שנתיים, ערב מיבצע־סיני.

בעיני רוב הציבור הישראלי, ואולי גם רוב קוראי העולם הזה, נראה גילוי זה כפנטסטי. כי בינתיים השתרשה הדוקט־רינה כי נשיא מצריים הוא "היטלר של המזרח התיכון", מיפלצת שכל כוונתו אחת: להשמיד את ישראל.

משה שרת עצמו יצא ממש מגדרו, פי־רסם בהארץ (12.2.59) הכחשה טוטאלית: "לא היה ולא נברא!" (ראה גלופה). כ־אשר השיב העורך במכתב ארוך להארץ, ובו פרטים מפורשים, תוך ציון תאר־כים, שמות ועדים, חזר שרת על הכחשתו באותו גליון בלשון קיצונית עוד יותר, תוך השמצות קשות כלפי העתון.

השבוע בא אורבך, ותיאר, בסיפור ארוך ומפורט בשבועון הבריטי המכובד, ג'ואיש כרוניקל, את השתלשלות העניינים. לאור סיפור זה לא נשאר שמץ של ספק כי עורך העולם הזה צדק, וכי משה שרת

ז"ל, בהכחישו את הדברים, חטא כלפי האמת.

★ ★ ★

"אחי שרת..."

ס יפורו של אורבך הוא, בקיצור, זה: בשנת 1954 נסע לקאהיר כדי לתווך, ביוזמתו, בין מצריים וישראל. הוא נתקל ביחס אוהד מאד מצד גמאל עבד־אל־נאצר, שהביע נכונות להידברות. בין השאר נתן לו עבד־אל־נאצר מכתב אישי אל שרת, שפתח במילים הערביות: "אחי שרת," — צורת־פניה שהיא, אגב, מקובלת מאד על המנהיג המצרי.

תוך שיחותיו עם המנהיג המצרי, סיכם אורבך את הנקודות הבאות, בהסכמת ה־מצרי:

● הצדדים מוכנים לדו־קיום ולהסדר מעשי, ללא תחימת הסכם פורמלי. ייפסקו האיומים ומעשי־האיבה בין מצריים וישראל.

● מצריים תפתח את תעלת־סואץ ב־פני סחורות ישראליות, בתנאי שלא תוב־אנה תחת דגל ישראל.

● ישראל (או היהדות הבינלאומית, מן הסתם) תעזור בשיקומה הכלכלי של מצריים.

כאשר הושג הסכם על כך, נותק ה־מגע באופן פתאומי. הסיבה, לדעתו של אורבך: הקמת בריית־בגדאד, בראשית 1955, שהרגיזה את המנהיג המצרי.

★ ★ ★

הזמנות לקאהיר

ד בר אחד ברור לגמרי: לתבר־הפרל־מנט אין כל סיבה לשקר. אין לו מה להרוויח מהפצת גירסה כוזבת. יתר על כן: הוא חוזר עליה בשיחות תלוי במערב. מרכז הגוש החדש היה בגדאד, בה שלט משרתם נורי אל־סעיד.

עבד־אל־נאצר לא התנגד תחילה ל־ברית, מתוך תקוה שמצריים — הגדולה במדינות ערב — תהיה מרכזה. אך כ־שנסתבר לו כי הבריטים זוממים למסור את ההנהגה (וכן את אוצרות הכסף ו־הנשק החדיש) ליריבתה של מצריים ב־עולם הערבי, סנה נגד הברית ונגד המערב.

ממשלת שרת (כמו ממשלת בן־גוריון לפניה) היתה משולבת לחלוטין במערך האנגלו־אמריקאי במרחב. ראובן שילוח, שהיה לו נסיון רב בשיתוף־פעולה בין הש"י של ההגנה והאינטליג'נס הבריטי, סבר כי ישראל חייבת לשתף פעולה עם הבריטים בכל רחבי המרחב.

כיום ידוע כי הבריטים קיימו קשר בין ירושלים ובגדאד באותה תקופה, וכן למחרת הקמת קע"ם, וערב מיבצע־סיני.

כאשר החליט עבד־אל־נאצר כי ברית בגדאד מכתנת כולה נגדו, וכי ישראל משולבת במערכה זו, עברה כל גישתו לישראל (ולמערב) אל פסים אחרים.

ביום האחרון של חודש ספטמבר 1955, למחרת שובו של בן־גוריון למשרד־הבטחון, תקף כוח של צה"ל את מחנה הצבא המצרי ליד עזה, והרג עשרות חיילים מצריים בשנתם. מעולם לא נמצאה סיבה סבירה להתקפה זו. אך רבים בעולם, ו־בעיקר במצריים, האמינו כי ממשלת ישראל פעלה לפי בקשת הבריטים והאמריקאים, שהשתמשו במקל־החובלים הישראלי כדי לשכנע את עבד־אל־נאצר שכדאי לו ל־הצטרף לברית־בגדאד. (בירסה זו פורסמה אז גם על־ידי העולם הזה).

אחרי התקפה זו, מובן מאליו שלא היה עוד מקום להידברות.

אך חשוב לזכור: התקפה מוזרה זו, שלא תאמה שום אינטרס ישראלי, באה בשעה שהזמנתו של עבד־אל־נאצר לפגישה אי־שית עם שרת עוד היתה תלויה ועומדת!

★ ★ ★

מה הריץ את שרת?

ב שאלה השאלה: מה הריץ את ה־גיבורים העגומים של פרשה זו? לכל אחד היתה גישה אחרת:

● **לבון ודיין** פעלו מתוך טירוף "אקטיביסטי". הם רצו במלחמה, שאפו למלחמה והתנגדו עקרונית לכל דבר ש־יכול היה לדחות את המלחמה. זאת אישר עתה גם דויד בן־גוריון, שמינה את שניהם.

● **בן־גוריון** פעל מתוך יחס אישי כלפי עבד־אל־נאצר. כאשר הגיע גניב ל־שלטון, עשה בן־גוריון מיתוזה של פיוס כלפיו. כי גניב היה זקן, נראה בלתי־מסוכן, ברגע שהגיע לשלטון במצריים קצין צעיר, נמרץ ודינאמי, החליט בן־גוריון שזהו האוייב ויש לחסלו. יחסו המוזר לעבד־אל־נאצר עד היום — יחס מהול של שינאה אישית והערצה אישית — קבע לו התנהגות בלתי־ראציונאלית. הוא שאף למלחמה מונעת, הגשים שאיפה זו בסוף 1956.

● **שרת ושילוח**, לעומת זאת, רקדו לפי חליל בריטי. הם האמינו כי עתיד המדינה תלוי בנוכחות האימפריאליזם ב־מרחב, וכי אסור לה למצוא לשון משו־תפת עם התנועה הלאומית הערבית.

ידוע כי הבריטים החליטו לחבל בכל הידברות ישראלית־ערבית, כשם שחיבלו במשך דור שלם בכל הידברות עיברית־ערבית בארץ־ישראל. יש על כך עדות חותכת מאותה תקופה: דום מינטוף, ראש ממשלת מאלטה, נפגש עם עבד־אל־נאצר והשיג את הסכמתו לפגישה עם שרת. באמצע המשא־ומתן קיבל מיברק חריף מממשלת לונדון, שתבע ממנו להפסיק כל פעולה למען שלום ישראל־ערבי. מ־פרטיות מזה זמן רב, ובצורה זו הגיעו הדברים בשעתו גם אל עורך העולם הזה (שלא ראה את עצמו חופשי לנקוב ב־שמו של אורבך, בהקשר זה, ללא הסכמתו.)

אך יש גם כמה וכמה נסיבות, המסייעות מאד לגירסתו של אורבך:

● השגריר ההודי פאניקאר, ידיד־בנפש של עבד־אל־נאצר ואיש־אמונו של נהרו, אישר באוזני עורך העולם הזה כי עבד־אל־נאצר היה מוכן באותה תקופה ל־פגישה פנים־אל־פנים עם שרת. הוא הוסיף כי גם הוא, פאניקאר, מסר על כך אישית לשרת כאשר נפגשו באו"ם.

● באותה תקופה אמנם הרשתה מצ־ריים לאוניות זרות להעביר בתעלת־סואץ סחורות מישראל ולישראל. (ממשלת ישר־אל הפרה הסכם אילם זה על־ידי ש־ליחת האוניה בת גלים, תחת דגל ישראל, אל התעלה. האוניה הוחרמה, ומאז נאסר מעברן של סחורות ישראליות בכלל.)

● עוד קודם לכן הזמין אליו עבד־אל־נאצר לקאהיר קצין ישראלי בכיר, עימו התיידד בזמן המלחמה בכיס פאלוג'ה. משרד־החוץ אסר על האיש להיענות ל־הזמנה.

● גם באוזני אישים רבים אחרים, כגון פאניקאר וראש ממשלת־מאלטה, הביע עבד־אל־נאצר אז נכונות להסדר עם ישראל.

כדי להבין את הרקע, יש לזכור את התקופה. זה עתה הצליח עבד־אל־נאצר ל־התגבר על מותאר נגיב, ראש־המדינה ה־ראשון אחרי הדחת פארוק. כפי שהוא מודה כיום, לא היתה לו עדיין שום תוכנית פוליטית מגובשת. הוא קיווה עדיין לשתף פעולה עם המערב. הוא עמד ל־חתום על הסכם עם הבריטים, לפינוי הצבא הבריטי מבסיסיו באזור תעלת־סואץ.

אין ספק כי באותם הימים לא היתה לו גישה מגובשת גם כלפי ישראל. הוא נתקל אז לראשונה בבעייה זו. הוא היה מוכן להידברות עם שרת שמשום־מה נחשב אז — ועד יומו האחרון — בעיני ערבים רבים כידיד־הערבים, בניגוד לבן־גוריון.

★ ★ ★

תשובה להזמנה: התקפה

כ דוע הפסיק עבד־אל־נאצר את המגע? סברתו של אורבך משכנעת מאד, אבל אינה מלאה. חסרה בה החוליה הישראלית.

בסוף 1954 החליטו הבריטים, בהסכמת האמריקאים, להקים במרחב גוש ערבי ה־

מי שיקר?

במקום פרשת־לבון היתה נולדת, או, פרשת־שרת.

★ ★ ★

תחבולה למען חנינה

אם כן, מדוע בכלל נכנסה ממשלת ישראל לכל ההרפתקה הזאת? האם רצתה רק לשמור על הרושם, בעיני ה־עולם, שידיה מושטות לשלום?

היתה לכל הפרשה סיבה נוספת, אותה גילו דוברי משרד־החוץ השבוע, בחוכמ־תם הרגילה, מבלי להרגיש בכך.

כאשר נודעו הגילויים המזעזעים של אורבך בישראל, נחרד משרד־החוץ. לא רק מפני שהגילויים מוכיחים כי שרת סטה מן האמת, בוויכוחו עם העולם הזה. אלא מפני שגילוי האמת מטיל צל שחור משחור על כל המשרד. שהרי הוא מוכיח שצדק מי שטען כי משרד־החוץ אינו מוסד להשגת שלום עם הערבים, אלא חטיבה ללוחמה פוליטית בערבים.

לכן שינה משרד־החוץ את עמדתו. שוב לא אמר: לא היו דברים מעולם. הוא גם לא יכול היה להגיד: אורבך משקר. לכן אמר: אורבך טועה. הוא כלל לא פעל למען שלום. הוא פעל רק להצלת נידוני־הריגול בקאהיר.

בכך יצא המרצע מן השק.

כי פירוש ההכחשה הוא זה: משרד־החוץ הניח לאורבך לפעול למען השלום, מבלי להתכחן לכך אף לרגע. הוא רצה לנצל את אורבך רק כדי להשיג חנינה.

לא היה, כמובן, כל פסול בנסיון ה־נואש של ממשלת ישראל להציל את חייהם של שני הגברים, שהוכנסו לבור על־ידי יוזמה ישראלית חסרת־אחריות. נסיון זה היה נדון מראש לכשלון, כי כמה ימים לפני כן תלה עבד־אל־נאצר את ראשי האחים המוסלמים. הוא לא יכול היה לחון ציונים, אחרי שתלה מוסלמים.

מסתבר, אפא, כי יוזמה היסטורית, חד־פעמית ואולי בלתי־חוזרת, אשר יכלה לשנות את פני הדור ולהבטיח את עתיד המדינה — לא עניינה כשלעצמה את ממשלת ישראל. הממשלה רצתה לנצלה רק כתחבולה להצלת שני נאשמים. כאשר הוצאו השניים להורג, פשוט איבדה ממש־לת ישראל כל עניין בפרשה כולה.

ההמשך יוע.

* פוטו־מונטאז' בשער העולם הזה 1425.

הפגישה שלא היתה*
חבלה בריטית

נסוף הראה מיברק זה למנהיג המצרי, הודיע על כך לאישים ישראליים רבים. לאנגלים היה, כמובן, נימוק טוב לחבל בשלום. כי הם רצו להשתמש בישראל כשוט נגד מצרים, לשם שמירת בסיסיהם.

לשרת היתה, כמובן, סיבה נוספת ל־התנגד לכל הידברות: הוא פחד פחד־מוות מבן־גוריון, הזקן הזועם שישב ב־שדה־בוקר ויכול היה לפוצץ את הממשלה בכל רגע. הוא חשש שכל נסיון של הידברות ייחשב על־ידי בן־גוריון לבגידה אישית בו, יחזירו חוצץ משדה־בוקר ל־ירושלים.